

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:05.12.2022 ✓Accepted/Kabul:14.06.2023

DOI:10.30794/pausbed.1214765

Research Article/Araştırma Makalesi

Ekinci, A. ve Torkak, B. (2023). "Rumiye Şeyhi Mahmud Urmevî'nin Evlatlarına Ait Temliknâme Süreti", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 58, Denizli, ss. 41-54.

RUMİYE ŞEYHİ MAHMUD URMEVÎ'NİN EVLATLARINA AİT TEMLİKNÂME SÛRETİ

Abdullah EKİNCİ*, Berna TORKAK**

Öz

Diyarbakır'da Urmevîliğin kurucusu Aziz Mahmud Urmevî'nin, IV. Murad ile olan yakın bağı Revan Fethi'ne katılmasıyla gerçekleşmiştir. Ancak bu bağ zaman içerisinde zayıflamaya başlamıştır. Urmevî'nin gün geçtikçe artan şöhreti ve diğer çeşitli nedenler şeyhin, IV. Murad tarafından idam edilmesine sebep olmuştur. Urmevî'nin İdamının ardından IV. Murad, Diyarbakır'a bağlı Kabi karyesini şeyhin evlatlarına temlik etmiştir. Mülkiyete devlete, tasarrufu evlatlarına ait olan Kabi Karyesi serbestiyet üzere temlik edilmiştir. Karye bu şekilde temlik edildiğinden dolayı sayım ve müdahale yapılmamaktaydı. Mutlak mülkiyetin belgesi olan temliknâmede tüm tasarruf hakları yer almaktaydı. İşte bu çalışmanın sıklet merkezini IV. Murad tarafından, Aziz Mahmud Urmevî'nin evlatlarına mülk olarak verilen Kabi karyesinin temliknâme süreti oluşturmaktadır. Söz konusu çalışmada Osmanlı Arşivi'nde yer alan temliknâme süreti, Şer'iyye Sicilleri, Atik Şikâyet Defteri ile dönemin kronikleri, seyahatnâmeleri ve diğer yazılı telif eserlerden istifade edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Mahmud Urmevî, IV. Murad, Diyarbakır, Kabi, Temliknâme.

THE LETTER OF CONVEYANCE BELONGING TO THE SONS OF SHEIKH OF RUMIE MAHMUD URMEVI

Abstract

The establishment of Urmeviyye in Diyarbakır attributed to the founder, Aziz Mahmud Urmevi, whose close association with Sultan Murat 4th realized through his involvement in the conquest of Revan. However, this association gradually waned over time. Urmevi's burgeoning reputation and various other factors ultimately led to the execution of the sheikh at the hands of Sultan Murat 4th. Subsequent to Urmevi's execution, Sultan Murat bestowed the village of Kabi, situated within the jurisdiction of Diyarbakır, upon the progeny of the sheikh. The Kabi village, which had governmental ownership while being under the administration of the sheikh's offspring, was granted as an unrestricted freehold. Consequently, the village remained exempt from enumeration and interference. The deed of grant, serving as a testament to absolute ownership, encompassed all rights of disposal. Thus, this research centers around the replica of the deed of grant for the Kabi village, given as an estate to the descendants of Aziz Mahmud Urmevi by Sultan Murat 4th. In this study, the replica of the deed of grant sourced from the Ottoman Archives, alongside the records of the Islamic courts (Şer'iyye Sicilleri), the Ancient Complaints Register (Atik Şikâyet Defteri), contemporary chronicles, travel accounts, and other written works, has been benefited.

Keywords: Mahmud Urmevi, Murat 4th, Diyarbakır, Kabi, Temliknâme.

*Prof. Dr., Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ŞANLIURFA.
e-posta: aekinci@harran.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0002-4767-2002>)

**Dr., e-posta: bernatorkak44@gmail.com (<https://orcid.org/0000-0003-1994-9956>)

GİRİŞ

Rumiye şeyhi lakabı ile meşhur Şeyh Mahmud Urmevî (Yılmazçelik, 2019: 17; Müstakîmzâde Süleymân Sa'deddîn, 2019: 35; BOA. TS. MA. e. 779-24; BOA. C.EV. 553-27946; BOA. C.EV. 283-14421; BOA. HAT. 1629-71) İran Azerbaycan'ın Urmiye¹ şehrinde doğmasından dolayı bu isimle anılmaktadır. Dedesi Şeyh Muhammed Bâdâmyârî (Algar, 2006: 336), babası ise Nakşibendi meşayihinden Koç Baba (Cankurt, 2015: 26) ya da Koçağa olarak bilinen Seyyid Ahmed Efendi'dir.² Şeyh Mahmud Urmevî'nin babası Koç Ağa, Safevi yönetimine rağmen Nakşibendiyye tarikatını yayan isimlerden biridir (Aslan, 2017: 15).

Babası gibi Mahmud Urmevî de Nakşibendiliğin³ kollarından biri olan Urmevîliğin kurucusudur. Babasından zâhiri ve bâtini ilimleri tahsil ederek manevî terbiye alıp, irşad izni alan Aziz Mahmud Urmevî (Yılmaz: 2007: 390) Safevi zulmü üzerine Urmiye'den ayrılarak Diyarbakır'a yerleşmiştir (Yıldırım, 2014: 81). Diyarbakır'a yerleştikten sonra burada tekke kurarak irşat faaliyetlerine devam etmiştir (Çatak ve Vural, 2015: 126; Öcalan, 2008: 364).

Aziz Mahmud Urmevî'nin⁴ tekkesi gerek halk tarafından gerekse de serdarlar, paşalar tarafından ziyaret edilmiştir. Kâtib Çelebi'nin aktardığına nazaran şeyhin ayağına Van ve Tebriz ülkesinden halk dahi gelmekteydi. Tekkenin yanında bina edilen camide⁵ ise genellikle müritleri oturup, zikir etmekteydi. Ayrıca cümle Diyarbakırlının kendisine mürit olup "aziz başı için" diyerek ant içmekteydiler (Kâtip Çelebi, 2016: 819).

Şöhreti Diyarbakır dışına taşan şeyhin, rivayetlere göre müritlerinin sayısı kırk bini bulmaktaydı (Haspolat, 2013: 92). Öyle ki Kavs bağlarında dinlenen IV. Murad'a, şeyhin evinden pişen yemekler Kavs'e kadar dizilen müritleri sayesinde elden ele götürülmüştü. Bu da şeyhin müritlerinin sayısının haylice fazla olduğunu göstermektedir (Günkut, 1936: 125). Kısa zaman içerisinde çok sayıda mürit edinmeye başlayan şeyhin durumu, IV. Murad'da tehlikeli bir hal alacağı hissiyatını uyandırmıştır (Bülbül, 2020: 57). IV. Murad ile Revan Seferi'ne çıkan Mahmud Urmevî (BOA. C.MF. 49-2405), bu seferde padişaktan yakın ilgi görmüştür.⁶ Bu ilgi sonrasında IV. Murad, Bağdat Seferi'ne çıkarken Halep'e uğramış ve Urmevî tarafından ziyaret edilmiştir. Seferden dönen IV. Murad Diyarbakır'a gelmiş ve burada çeşitli gerekçelere dayanarak 1638 yılında Aziz Mahmud Urmevî'yi idam etmiştir (Alkış, 2015: 28). Urmevî'nin idamından sonra Diyarbakır'daki tekkeye oğlu İsmail Çelebi geçmiştir.⁷

Şeyhin, IV. Murad tarafından idam edilmesine dair Osmanlı ana kaynakları farklı yorumlarda bulunmaktadır. Örneğin Evliya Çelebi'nin (ö. 1096/1685) Seyahatnâmesi'nde koğucuların, Revan Kalesi altında Sultan Murad Han'a, şeyhin Mehdi gibi ayaklanacağını zira kırk bin müridi olduğunu söyleyerek şikâyet ettiklerini belirtmektedir. Murad Han üç sene sonra Diyarbakır'ı vardığında şehrin bütün ileri gelenleri Fırat Nehri kıyısında padişahı karşılamaya varmışlardır. Aziz Mahmud Urmevî ise üç bin kadar derviş ile birlikte Murad Han'ın huzuruna varıp selam vererek hünkârım diye hûn (kan) sözcüğünü uzatarak söylemiştir. Bunun üzerine Murad Han "Azizim hûn sözünü uzatarak söylediniz der". Murad Han'ın bu sözü üzerine Urmevî hünkârım, Bağdat'a varıp Kızılbaşların kanlarını akıtarak "Revan içinde şehit olan Sünnilerin intikamlarını alırsız, onun için hûn-kârım diye uzattık" şeklinde cevap verir. Bağdat fethi müjdesini şeyhten duyan Murad Han "ya efendi, fetihten sonra sağlıklar yuvama ulaşır mıyım? deyince; evet fetihten sonra bu Diyarbakır'a gelip koğucu ve fesatların aldatmasıyla haksız bir kan dökücülük daha edersiniz" demiştir. Nitekim Evliya Çelebi'nin aktardığına göre öyle de olmuştur. Murad Han koğucu ve fesatların aldatması neticesinde şeyhi şehit etmiştir. Fakat bu vaka sonrası IV. Murad başkente varıp çok yaşamayıp "ah şeyh Rumi" diyerek vefat etmiştir (Evliyâ Çelebi, 2010: 73-76).

1 İran Azerbaycanı'nda tarihi bir şehir olan Urmiye eski İslam kaynaklarında Zerdüş'tün doğum yeri olarak anılmaktadır. Eskiçağ'da Asur, Urartu, Pers ve Partlar'ın hakimiyetine giren şehir Hz. Ömer zamanında Ezd kabilesi tarafından fethedilmiştir. XI. yüzyıl ortalarında ise Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlanmıştır. Selçuklulardan sonra İlhanlılar, Çobanoğulları, Timurular, Karakoyunlular, Akkoyunlular, Safeviler ve Osmanlı hakimiyetine girmiştir (Özgüdenli, 2012: 179, 180).

2 Ancak Aziz Mahmud Urmevî ve Urmevîliğin Diyarbakır Kolu adlı eserde şeyhin babasının ismi Muhammed Bâdâmyârî olarak geçmektedir (Korkusuz, 2019: 9).

3 H. 1188 yılındaki bir belgede "Şeyh Mahmud Nakşibendî Efendi" olarak geçmektedir (BOA. C. MF. 109-5410).

4 Şeyhin "Baba Kelâmı" adlı bir eseri bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. (Erdoğan, 1988: 211-225).

5 Basri Konyar'ın eserinde Rumiye Şeyhi Aziz Efendi Camii olarak geçen bu camii Behramiye Camii kurbunda bulunmaktadır. Ayrıca Ulu Asitane'de şeyhin müritlerinin tasavvuf ve tevhit ile meşgul oldukları bir medrese de bulunmaktadır (Konyar, 1936: 199, 201).

6 Osmanlı padişahları, savaş zamanında askerinin maneviyatını yüksek tutmak ve morallerini güçlü tutmak gayesi ile orduyla birlikte tarikat şeyhlerini seferlere götürmekteydiler (Öngören, 2012: 269).

7 Mahmud Urmevî'nin idamından sonra Van'da Vanlı Kara Abdullah, Erzurum'da Şeyh Hacı Mehmed ile Şeyh Karaman, Bursa'da yeğeni Açıkbaş Mahmud Efendi irşada devam ederek Urmevîliği yaymışlardır (Tosun, 2018: 636).

Evliyâ Çelebi'nden sonra Nâimâ (ö.1128/1716) ise şeyhin idam edilmesi hakkında iki sebep göstermektedir. Bu sebeplerden birincisi Padişah Bağdat Seferi'ne giderken Maanoğlu Fahreddin'in kimya ilmini öğrendim diyen kızının şeyhi ve padişahı inandırması, padişahın da bu kimyager kızı imalathanesinde iksirin mühimmatı için bin filori⁸ ve kızı harçlık için de bin kuruş vermesidir. Ancak padişahın bu amaçlar için verdiği para zevk ve sefaya sarf edilmişti. Bağdat Seferi sonrası bu durumu gören padişah kızı ve iki çocuğunu boğdurup Dicle Nehri'ne attırmıştır. Padişah bununla da kalmamış böyle bir hilekârı bize gönderdi diyerek şeyhi idam etmiştir. İkinci sebep ise şeyhin itikatlı ve şöret sahibi bir kimse olmasıdır. Öyle ki şeyhin, Kürdistan ve İran ülkelerinin son hudutlarına varıncaya kadar hem yüksek tabakadan hem de halk tabakasından ona bağlı olup kırk binden fazla müridi bulunmaktaydı. Şeyhin bu şöreti kötü kişilerin onun hakkında uydurma çeşitli sözler söyleyerek padişahın kulağına ulaştırmasına neden olmuştu. Örneğin şeyhin müritlerinin fazla olması başa geçme sevdasına ve saltanat davasına kadar varmıştır.⁹ Nitekim bunlardan biri Sakarya Şeyhi idi. Bu şeyhin ahvalini padişaha ibret olarak aktaranlar, padişahın şeyh hakkındaki fikirlerinin değiştirilmesinde de etken olmuşlardı. Şeyhin düşmanlarının sözlerini doğru bulan padişah, Urmevî'yi şehit etmiştir (Nâimâ Mustafa Efendi, 1968: 1430-1435).

Nâimâ'nın şeyhin öldürülmesinde göstermiş olduğu ikinci sebebe Peçevî (ö. 1059/1649?) de katılmaktadır. Keza Peçevî, şeyhin artan itibar ve şöretinin padişaha kin uyandırdığını ve idam edilmesinde etkin olduğunu göstermektedir (Peçevî İbrahim Efendi, H. 1283: 462; Hammer, 1998: 242). Zikredilen Osmanlı ana kaynakları, şeyhin ölümüne dair farklı yorumlar bulunmuş olsalar da şeyhin gün geçtikçe artan takipçi sayısı ile bölgede kazanmış olduğu güç konusunda hemfikir bulunmaktadır (Başarır, 2019: 528). Dolayısıyla şeyhi tehlikeli kılan nokta doğu vilayetlerinde gün geçtikçe artan kitleler halindeki büyük itibarıydı (Bruinessen ve Boeschoten, 2003: 97). Şeyhlerin artan itibarı ve takipçisi bağlamında Sir James Porter (ö.1776) şunları söylemektedir:

Ulemaya mensup kişilerin kutsal sayıldığını, halkın ve askerlerin kendilerine duyduğu sınırsız saygı sayesinde onları tek başlarına silahlı ayaklanmaya yöneltebileceklerini, sultanın tahtın indirilmesini sağlayabileceklerini, hatta devlet içinde sahip oldukları büyük güç nedeniyle tahtın el değiştirmesi için mutlaka onların onayının alınması gerektiğini söylemektedir (Thornton, 2010: 136).

Bu bağlamda muhtemelen IV. Murad da bu endişeyi duyarak şeyhi idam ettirmiş olmalıdır. İdamın ardından söylentilere nazaran padişah, şeyhin küçük oğlunu huzuruna çağırarak dile benden ne dersen sualini sormuştur. Fakat şeyhin oğlu, padişahın teessürlerinin giderilmesine imkân vermemek maksadıyla Kabe'yi istiyorum talebinde bulunmuştur. Şeyhin oğlunun bu isteği padişaha Kabi karyesini istiyor şeklinde arz edilince, padişah da hemen bir ferman ile bu karyeyi Azizzâdelere vermiştir (Beysanoğlu, 2003: 661).

1. TEMLİK

Sözlükte bir eşya üzerindeki mülkiyet hakkını ya da malî bir hakkı başka birine devretmek manasına gelen temlik kelimesi (Aybakan, 2011: 428), terim olarak bir hükümdarın devlete ait olan arazi ve binaların bir kısmını, devlete hizmet etmiş kimselere mülk olarak tahsis etmesi anlamına gelmektedir. Bu şekilde mirî arazi gelirinin birine verilmesini bildiren belgelere temliknâme (İpşirli, 2011: 430; Devellioğlu, 1999: 1074), temliknâme-i hümayûn veya mülknâme-i hümayûn denilmektedir (Pakalın, 1971: 613).

İslam dünyasında Hz. Peygamber döneminden itibaren şahıslara temlik edilen topraklar Osmanlı Devleti'nde de devam etmiştir. Bu dönemde padişahlar istediği şahıslara, istedikleri zaman karye ve arazileri tüm hukuk ve vergileriyle birlikte bedel karşılığı olmaksızın ebediyen temlik etmişlerdir (Barkan, 1941: 922). Ancak Osmanlı Devleti'nde temliknâme alabilmek için belirli koşulları yerine getirmek gerekmektedir. Fethi gerçekleşen toprak ilk olarak mirî toprak olarak kabul edilir ve daha sonrasında padişah tarafından temlik edilirdi. Bu şekilde temlik edilen topraklar ise fetih sonrasında fatihlere, memurlara ve askerlere temlik edilmekteydi (Çalı, 2009: 63).

Mirî arazinin mülk olarak verilmesi XVIII. yüzyılda haylice artmış ve hatta zirve noktaya ulaşmıştı. Bu tür tevcihlerin tarihi XIV. yüzyıl sonları ile XVI. yüzyıl başlarına kadar gitmektedir. Bu yüzyıllarda Balkan sınır

⁸ Osmanlı Devleti döneminde Avrupa menşeli paralara filori denilmektedir. İlk zamanlarda sadece Avrupa menşeli paralar için kullanılırken zamanla kendi bastıkları para için de kullanılır olmuştur (İnalçık, 1996: 106).

⁹ Şeyhlikten şahlığa çıkış hazırlıklarından duyulan şüphe nedeniyle idam edilen diğer şeyhlere örnek olarak Abaza Şeyhi Abdürrahim Efendi (ö. 1047/1637) ve Melamiyye-i Bayramiyye'ye bağlı Beşir Ağa (ö. 1073/1663) gösterilebilir. Abaza şeyhi, Aziz Mahmud Urmevî gibi IV. Murad döneminde, Beşir Ağa da IV. Mehmed döneminde idam edilmiştir (Altınışık, 2006: 12).

boylarındaki uç beylerine temlik edilen gelir kaynakları bir örnek teşkil etmektedir. Yine aynı zamanda XVI. yüzyılın ikinci yarısı ve XVII. yüzyılın ilk yarılarında da bu nevi tevcihlerin yapıldığı bilinmektedir.¹⁰

Osmanlı padişahlarının ilk zamanlardan itibaren kumandanlara, vezirlere, ulemaya, tekke ve zaviye şeyhlerine mülk olarak tahsis ettiği toprakların sayısı bu yolla çoğalmaya başlamıştır (Kenanoğlu, 2020: 541). Sayısal artış bozulmanın da habercisi olmuştur. XVII. yüzyılın en önemli kaynak eserlerinden biri olan Koçi Bey (ö. yaklaşık 1650) tarafından kaleme alınan risalede; devlete hizmet etmeyen, memleket ve köy bile fethetmeyen kişiler yalnızca padişah yakını olduğu için önceden fethedilen ülkeden devlet hazinesine ait nice köy ve mezraaları bir yolunu bularak kendileri ve çocukları için mülk edindiklerini belirtmektedir. Yine Koçi Bey, bu kişilerin gelir kapısı elde etmek amacıyla diledikleri yeri vakıf haline getirdiğini belirtmektedir (Koçi Bey, 2018: 90).

16. yüzyıl sonları ile 17. yüzyıl başlarına ışık tutan ve III. Murad'a (1574-1595) sunulduğu anlaşılan *Hırzû'l-Mülûk* adlı eserde mirî toprakların vezirler ve ileri gelenlere temlik edilmesi hakkında şu bilgiler yer almaktadır:

Memalik-i mahrusede vaki olan kasabalar ve karyelerin ekseri havass-ı hümayun ve zeamet ve timarlar olmak lâzım iken şimdiki hâlde ekseri vakıf ve mülk olup zeamet ve kılıç timarlar cüz'î kalmıştır. Hele selâtîn-i 'izam evkafına ne söz ki kuvvet-i kahireleriyle feth ettikleri memleketlerden imaret ve camilerine vakfetmişlerdir. Hak subhanehu ve teâlâ kabul itmiş olup cümlesin rahmeti deryasına müstağrak itmiş ola. Amma insaf mıdır ki sayir in'am ve ihsandan maada yalnız bir vezire kırk-elli pare karyeler temlik oluna? Vezaret gibi âli mansıb ile riayet olundukları kifayet itmez mi? Hususa vezir-i azam olana karye temlik olunmağa ne ihtiyaç (Yücel, 1988: 176, 177).

Burada verilen bilgilere göre yazar, Osmanlı ülkesinde karye ve kasabaların has, zeamet ve timar olması lazım gelirken şimdi çoğunluğunun vakıf ve mülk arazisi olduğunu vurgulamaktadır. Yazar yine sultanların fethettikleri yerlerde kurmuş olduğu vakıflara söz etmez iken vezirlere temlik olunan karyelerin gereksiz olduğunu ve ihtiyaç olmadığına değinmektedir.

Haksız bir şekilde mirî topraklardan mülk temlik eden bu kişiler haricinde devlet, daha çok seçkin zümre mensuplarına dinî vakıf kurabilmeleri için toprakları temlik etmekte ve bu da temliknâmelerde açık bir şekilde zikredilmekteydi (İnalçık, 2016: 144). Bilhassa devlet bazı köyleri şeyhlere, dervişlere temlik ederek oraları kültür, imar ve din merkezi haline getirmeyi amaçlamaktaydı (Barkan, 1942: 290). Bunlardan biri Diyarbakır'ın Şarkî¹¹ Amid nahiyesine bağlı Kabi karyesi idi (BOA. BEO. 1659-124374). Bu karye IV. Murad (1623-1640) tarafından Şeyh Mahmud Urmevî'ye temlik edilmişti.¹² Çalışmamızın ana çatısını da Şarkî Amid nahiyesine bağlı Kabi karyesinin (Yılmazçelik, 2012: 232) Nakşibendi tarikatı Rumiyye şeyhi Şeyh Mahmud'a (BOA. TS. MA. e. 779-24) temlik edildiğini gösteren temliknâme oluşturmaktadır.

2. TEMLİKNÂME SÜRETİ'NİN TAHLİLİ

IV. Murad'ın Aziz Mahmud Urmevî ailesine bağışlamış olduğu Kabi karyesinin temliknâme sûretini incelediğimizde ilk olarak Aziz Mahmud Urmevî'nin Revan Fethi'nde ve Tebriz'in tahribinde üzerine düşen görevi layıkıyla yaptığını belirtmektedir. Ayrıca Temliknâme'de Şeyhin fetihteki başarısından dolayı Amid kazasına tabi Kabi karyesinin temlik edildiği de geçmektedir. Şeyhe temlik edilen karyenin sınır ve hududu dahilinde bulunan arazi, mezra, vadi, sahra, maden gibi yerlerin öşürleri¹³ ve bunun haricinde hububat ile her türlü kışlak, yaylak, otlak, ağnam ve cürm u cinayet gibi vergiler de aynı şekilde temlik edilmiştir (BOA. ŞD. 471-4; BOA. BEO. 4258-319294). Bu yerlerden hasıl olan geliri Şeyh Mahmud Urmevî'nin Amid'de bina eylediği cami ve medreseye,¹⁴ daha sonra ise kendisine ve nesline vakfedilmiştir (BOA. A. {DVNS. ŞKT. d. 147, s. 132, h. 459; BOA. MŞH. ŞSC. d. 3804, 607, s. 7, 8, h. 14, 15; BOA. C. MF. 49-2405; BOA. MVL. 650-7).

10 17 yüzyılda veziriazam Rami Mehmed Paşa'ya mirî topraklardan mülk temlik edilmesi örnekler arasında yer almaktadır (Abou-El-Haj, 2000: 44, 45).

11 H. 14 Muharrem 1325 tarihli bir belgede Şırnak nahiyesi şeklinde yazılmıştır (BOA. ŞD. 431-44).

12 IV. Murad dışında Çelebi Mehmed tarafından Sasa Bey ailesinin cediti olan Paşa Ali Bey'e verilen temliknâme örneği için bkz. (Uzunçarşılı, 1939: 389-422).

13 H. 1328 yılında Kabi karyesi ahalisi ile vakfın mütevellisi arasında, arazinin yalnız a'şarının vakfedildiği ancak hukuk-u tasarrufiyesinin vakıf olup olmadığına dair bir tartışma yaşanmıştır (BOA. DH. İD. 23-16).

14 H. 1127 yılında cami ve medreseye kadimden beri cari olan su, bazı kişilerin kendi menzillerine icra etmesi sonucunda vakıf zarara uğramıştır. Bu zarardan sonra vakfın mütevellisi Şeyh Seyyid Mehmed Divan-ı Hümayun'a giderek şikayetini iletmıştır (BOA. A. {DVNS. ŞKT. d. 64, s. 583, h. 3).

Temliknâmede Kabi karyesinin şeyhin evlatlarına mülkiyet şeklinde verilir tabi olmayacağını *mefrûzü'l-kalem ve maktûü'l-kadem* ibarelerinden anlamaktayız (BOA. MŞH. ŞSC. d. 3746, 352, s. 33, h. 73). Bu ibareye nazaran Kabi karyesi sayım yapılmayan bir yerdi. Yani bu karyeye hiçbir Osmanlı yöneticilerinin müdahale edemezdi (Ekinci ve Asoğlu, 2018: 191; Gencer, 2011: 77). Bütün hukuk-i şer'îye, rüsum-i örfiyesiyle ve serbestiyet (BOA. MŞH. ŞSC. d. 3804, 607, s. 9, h. 16) üzere temlik edilmiş olduklarından dolayı bu çeşit yerlere devlet memurları herhangi bir vesile ile girmeye ya da vergi toplamaya mezun değillerdi. Dolayısıyla bu gibi mülk sahipleri, mülkleri dahilinde gerek idarî gerekse de malî bakımdan tam bir istiklal içinde hareket etmekteydiler (Barkan, 1941: 912).

Mefrûzü'l-kalem ve maktûü'l-kadem gibi ibareler, sayım ve müdahale yapılmamasına dair hukukî bir durumu yansıtmaktaydı. Müdahale yapılmayan yerlerdeki vergiler, malikin tasarrufundaydı. Bu yüzden devlete vergi ödeme zorunluluğu bulunmamaktaydı. Mutlak mülkiyete işaret eden bu hukukî ibare, devletin tahrirlerinden ifraz edilmiş ve devlet memurlarının müdahale edemediği dolayısıyla mutlak ve kesin bir biçimde hak sahibinin yani Mahmud Urmevî evlatlarının tasarruf ve iradesine bırakılmış mülkleri kastetmektedir. Bu durum Arap-İran geleneğinden Osmanlı'ya tevarüs etmişti. Örneğin İlhanlılar devrinde bu mutlak özerklik halini tespit eden özel belge tipi soyurgallar ve yarlıklar şeklinde tanzim edilmişti (Aydın, 2022: 15).

Yine temliknâmede "*Şeyh Seyyid Mahmud zîde takvanın mülk-i mahzı ve hakk-ı sarfı olub neslen ba'de nesl ve ferman ba'de asl ila en yerî's-allahu el-arza ve mîn aleyha fe hûve hayru'l-varisin enva'-ı vücuh mülkiyet üzere keyfemâyeşâ ve mutasarrıf ola dilerse sata dilerse de bağışlaya murad ediyorsa vakf eyleye*" ibarelerinden anlaşıldığına göre şeyhe temlik buyrulan Kabi karyesinin kendisinden sonraki nesile diledikleri şekilde tasarruf etmesine olanak verdiği görülmektedir (BOA. A. {DVNS. ŞKT. d. 66, s. 210, h. 1). Öyle ki bu nesile diledikleri şekilde satma ve vakfetme gibi mutlak bir özerklik vermiştir. Bu mutlak mülkiyet dahilinde vezirinden, vükelasına, ayanından, mirîmiranına ve diğer tüm devlet görevlisine kadar hiçbirinin müdahale yapmaması ve karyenin mülkiyet statüsüne yönelik bir değişime yer verilmemesi konusunda uyarılara yer verilmiştir (Ekinci ve Asoğlu, 2018: 191).

3. TEMLİKNÂMENİN TECDİDİ

Kabi karyesinin Mahmud Urmevî evlatlarına temlik edilmesinden sonra bu temliklerin tecdîdi yani yenilenmesi (Şemseddin Sami, 2010: 381) konusu yer almaktadır. Şeyhin evlatlarından Ahmed elinde bulunan mülknâme-i hümayun/temliknâme-i hümayunu tecdîd etmek üzere H. 1262 senesinde İstanbul'a gitmiştir. Zikrolunan Şeyh Ahmed, Şeyh Mahmud Urmevî'nin ne abisi ne de torunu değildir. Zira Urmevî'nin abisi Şeyh Ahmed H. 1016'da, torunu Şeyh Ahmed ise H. 1121 senesinde vefat etmiştir. Muhtemelen bu kişi Urmevî'nin sülalesinden Şeyh İsmail'in oğlu Şeyh Ahmed'dir. Çünkü bu kişi H. 1269 senesinde vefat etmiştir (Korkusuz, 2019: 27, 28).

Tecdîd için harekete geçen Şeyh Ahmed temliknâmenin IV. Murad Han tarafından H. 1045 senesinde verildiğini o günden H. 1262 senesine kadar, üzerinden iki yüz dokuz sene geçtiğini belirtmektedir. Belgeye nazaran temliknâme H. 9 Safer 1250 (M. 17 Haziran 1834) tarihinde II. Mahmud (1808-1839) zamanında ve Abdülmecid (1839-1861) zamanında tecdîd edilmiştir. Padişah Abdülmecid döneminde ise maliye nazırı Abdurrahman Nafiz Paşa tarafından H. 11 Recep 1262 (M. 5 Temmuz 1846) tarihinde tecdîd edilmiştir.

SONUÇ

IV. Murad ve Aziz Mahmud Urmevî'nin fay hattı üzerinde bulunan ilişkileri, güç ve şöhretin devreye girmesiyle birlikte kırılmalar yaşamış ve bu kırılmalar şeyhin idam edilmesi ile son bulmuştu. Çünkü Mahmud Urmevî'nin sınırların dışına çıkan şöhreti ve sayısı binleri aşan müritleri IV. Murad tarafından egemenliğini tehdit edici bir tehlike olarak görülmüştü. Bunun yanı sıra yaşanan vakalarda şeyhe addedilen diğer sebepler, padişahı kaygılandıran hususlar olmuştu. Tüm bu hususlar IV. Murad'ın kritik bir hamlesi ile neticelenmiş ve şeyh idam edilmişti. İdamın ardından ise IV. Murad, Diyarbakır'a bağlı Kabi karyesini şeyhin evlatlarına temlik etmişti.

H. 1045 yılında Aziz Mahmud Urmevî'nin evlatlarına mülk olarak verilen Kabi karyesinin temliknâmesine dair surette mülkün sınırları ve tasarruf hakkı detaylı bir şekilde izah edilmiş, yine bu detaylar izah edilirken de sınırları aşanlara ve tasarruf hakkına müdahale edenlere karşı tekid edici uyarılara yer verilmiştir. Sonuç olarak

Kabi karyesinin mutlak mülkiyet hakkının vesikası olan temliknâmede, bu hak iki yüz dokuz sene boyunca devam etmiş ve bu süre zarfında yeniden tecdid edilmesi talep edilmiştir.

KAYNAKÇA

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

- Osmanlı Arşivi, Bâb-ı Asafî Atik Şikâyet Defterleri (BOA. A. {DVNS. ŞKT. d.}) 64, s. 583, h. 3.
Osmanlı Arşivi, Bâb-ı Asafî Atik Şikâyet Defterleri (BOA. A. {DVNS. ŞKT. d.}), 66, s. 210, h. 1.
Osmanlı Arşivi, Bâb-ı Asafî Atik Şikâyet Defterleri (BOA. A. {DVNS. ŞKT. d.}),147, s. 132, h. 459.
Osmanlı Arşivi, Bâbiâli Evrak Odası (BOA. BEO.), 1659-124374.
Osmanlı Arşivi, Bâbiâli Evrak Odası (BOA. BEO.), 4258-319294.
Osmanlı Arşivi, Cevdet Evkaf (BOA. C. EV.), 283-14421.
Osmanlı Arşivi, Cevdet Evkaf (BOA. C. EV.), 553-27946.
Osmanlı Arşivi, Cevdet Maarif (BOA. C. MF.), 109-5410.
Osmanlı Arşivi, Cevdet Maarif (BOA. C. MF.), 49-2405.
Osmanlı Arşivi, Dahiliye İrade (BOA. DH. İD.), 23-16.
Osmanlı Arşivi, Hattı Hümayun (BOA. HAT.), 1629-71.
Osmanlı Arşivi, Meclis-i Vala (BOA. MVL.), 650-7.
Osmanlı Arşivi, Meşihat Şer'iyeye Sicili Defterleri Diyarbakir (BOA. MŞH. ŞSC. d.) 3746, 352, s. 33, h. 73.
Osmanlı Arşivi, Meşihat Şer'iyeye Sicili Defterleri Diyarbakir (BOA. MŞH. ŞSC. d.) 3804, 607, s. 7, 8, h. 14, 15.
Osmanlı Arşivi, Meşihat Şer'iyeye Sicili Defterleri Diyarbakir (BOA. MŞH. ŞSC. d.) 3804, 607, s. 9, h. 16.
Osmanlı Arşivi, Şura-yı Devlet (BOA. ŞD.), 308-60.
Osmanlı Arşivi, Şura-yı Devlet (BOA. ŞD.), 431-44.
Osmanlı Arşivi, Şura-yı Devlet (BOA. ŞD.), 471-4.
Osmanlı Arşivi, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (BOA. TS. MA. e.), 779-24.

Kitaplar, Makaleler, Tezler ve Ansiklopedi Maddeleri

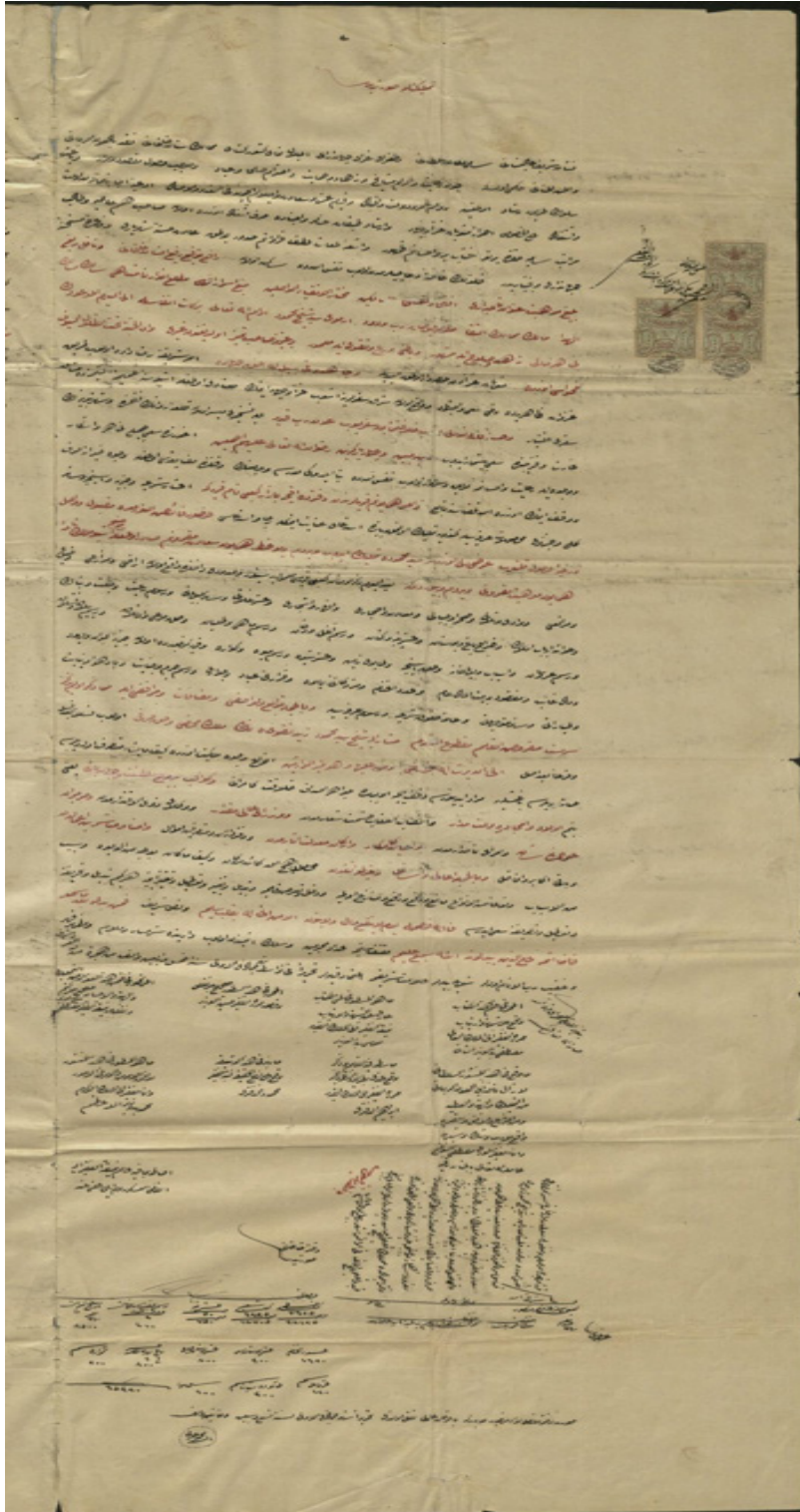
- Abou-El-Haj, R. A. (2000). *Modern Devletin Doğası (16. Yüzyıldan 18. Yüzyıla Osmanlı İmparatorluğu)*, (Çev: O. Özel ve C. Şahin), İmge Kitabevi, Ankara.
- Algar, H. (2006). "Nakşibendiyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.32, İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 335-342.
- Alkış, A. (2015). "XII. Ve XVII. Asırlar Arasında Diyarbakır'da Tasavvuf Kültürü", *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 7/13, 15-32.
- Altınışık, K. (2006). *Nakşibendî-i Atik Dergâhı ve Açıkbaz Mahmud Efendi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Aslan, N. (2017). *17. Yüzyılda Diyarbakır'da Tasavvufî Hayat*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.
- Aybakan, B. (2011). "Temlik", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.40, İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 428-430.
- Aydın, S. (2022). "Tarımcı İmparatorlukların Toprak Tasarruf Modelleri Açısından Yurtluk-Ocaklık Statüsü Nasıl Yorumlanabilir?", *Osmanlı Devleti'nde Yurtluk-Ocaklık ve Hükümet Sancaklar*, (Haz: E. Çiftçi, V. Gürhan ve M. R. Ekinci), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1-46.
- Barkan, Ö. L. (1942). "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I. İstilâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, 2, 279-386.
- Barkan, Ö. L. (1941). "Türk İslâm Toprak Hukuku Tatbikatının Osmanlı İmparatorluğu'nda Aldığı Şekiller: İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ve Vakıfların Hususiyeti", *İÜHFM*, 7/4, 906-942.
- Başarır, Ö. (2019). "Bir Vakıf Arazisinin Mülkiyet Sorunu Üzerinden Osmanlı Taşrasına Dair Bazı Tespitler (XIX. Yüzyılın İkinci Yarısı-XX. Yüzyılın İlk Çeyreği)", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 12/38, 525-545.

- Beysanoğlu, Ş. (2003). *Anıtları ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi (Akkoyunlular'dan Cumhuriyete Kadar)*, C.2, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Bruinessen, M. V. ve Boeschoten, H. (2003). *Evlîya Çelebi Diyarbakır'da*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bülbül, M. (2020). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Tekke ve Zaviyeler: Diyarbakır Hasan Padişah (Balıklı) Tekkesi Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Cankurt, H. (2015). *Seyyid Hasan Rızâyî El-Aksarâyî*, T.C. Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları, Aksaray.
- Çalı, A. (2009). "Akıncı Beyi Evrenos Bey'e Ait Mülknâme", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi*, 20, 59-76.
- Çatak, A. ve Vural, A. (2015). "Seyyid Ali Harpûdî ve Risâle-i Beyân-ı Tarîk-i Nakşibendî Adlı Eseri-Tahlil ve Tercüme-", *Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Uluslararası Harput'a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu*, 125-144.
- Devellioğlu, F. (1999). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Ekinci, A. ve Asoğlu, İ. (2018). "Karaköprü Kariyesinin Şazeli Şeyh Ali Dede'ye Temlikine Dair Ferman", *Osmanlı Urfası*, C.2, (Ed: A. Ekinci), Urfa Okulu Yayınları, Şanlıurfa, 189-195.
- Erdoğan, K. (1988). "Seyyid Aziz Mahmud Urmevî, Urmevîlik ve Bilinmeyen Bir Eseri: Baba Kelâmı", *Bir Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9/10, 211-225.
- Evlîyâ Çelebi. (2010). *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, Kitap: 4, C.1, (Haz: S. A. Kahraman ve Y. Dağlı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Gencer, F. (2011). "Merkezileşme Politikaları Sürecinde Yurtluk-Ocaklık Sisteminin Değişimi", *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, 30/49, 75-96.
- Günkut, B. (1936). *Diyarbakır Tarihi*, Diyarbakır Basımevi, Diyarbakır.
- Hammer, J. V. (1998). *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.9, (Çev: M. A. Bey), (Haz: M. Çevik ve E. Kılıç), Emir Yayıncılık, İstanbul.
- Haspolat, K. (2013). "Diyarbakır'ın Manevi Envanteri", *II. Uluslararası Nebiler, Sahabiler, Azizler, Krallar Kenti Diyarbakır Sempozyumu*, Diyarbakır Valiliği Kültür Sanat Yayınları, Diyarbakır, 57-145.
- İnalçık, H. (1996). "Filori", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 106-107.
- İnalçık, H. (2016). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi-I (1300-1600)*, (Çev: H. Berktaş), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İpşirli, M. (2011). "Temliknâme", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.40, İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 430-431.
- Kâtib Çelebi. (2016). *Fezleke II*, (Haz: Z. Aycibin), Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- Kenanoğlu, M. M. (2020). "Mülk", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.31. Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 539-540.
- Koçi Bey. (2018). *Koçi Bey Risâlesi*, (Haz: Y. Kurt), Akçağ Yayınları, Ankara.
- Konyar, B. (1936). *Diyarbakır Yıllığı III.*, Ulus Basımevi, Ankara.
- Korkusuz, M. Ş. (2019). *Aziz Mahmud Urmevi ve Urmeviliğin Diyarbakır Kolu*, Toprak Kitap, İstanbul.
- Müstakîmzâde Süleymân Sa'deddîn. (2019). *Şerh-i İbârât*, (Haz: E. Karagöz), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul.
- Naîmâ Mustafa Efendi. (1968). *Naîmâ Târihi*, C.3, (Çev: Z. Danışman), Bahar Matbaası, İstanbul.
- Öcalan, H. B. (2008). "Açıkbâş Mahmud Efendi ve Risale-i Nurbahşiyyesi", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/15, 363-378.
- Öngören, R. (2012). *Osmanlılar'da Tasavvuf -Anadolu'da Sûfiler, Devlet ve Ulemâ (XVI. Yüzyıl)-*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Öz, M. (2019). "Gelenekçi Osmanlı İslahat Düşüncesinde Temlikler ve Vakıflar", *Vakıflar Dergisi*, 80. Yıl Özel Sayısı, 103-113.

- Özgüdenli, O. G. (2012). "Urmiye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.42, İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 179-180.
- Pakalın, M. Z. (1971). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Peçevî İbrahim Efendi (H. 1283). *Peçevî Târîhi*, C.2, Matbaa-i Amire.
- Şemseddin Sami. (2010). *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Thornton, T. (2010). *Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle Osmanlıda Siyaset, Toplum, Din, Yönetim (1793-1807)*, (Çev: E. Ertürk), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tosun, N. (2018). "Nakşibendiyye" *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, (Ed: S. Ceyhan), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 611-692.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1939). "Osmanlı Hükûmdârı Çelebi Mehmed Tarafından Verilmiş bir Temliknâme ve Sasa Bey Âilesi ", *Bellekten*, 3/11-12, 389-422.
- Yıldırım, İ. (2014). "Urmevî'nin Tezkire-i Hazret-i Baba Adlı Eserinde Hilye-i Şerîf", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/4, 75-94.
- Yılmazçelik, İ. (2019). *Osmanlı Döneminde Diyarbakır Üzerine Bazı Tespitler ve Diyarbakır Şer'iyye Sicilleri (Katalog ve Fihristleri)*, Hiperyayın, İstanbul.
- Yılmazçelik, İ. (2012). "XIX. Yüzyılda Osmanlı Taşra Teşkilatının Önemli Merkezlerinden Biri Olan Diyarbakır'da Bazı Görevlilerle İlgili Tespitler", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 31/31, 225-242.
- Yılmaz, N. (2007). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (Sufiler, Devlet ve Ulemâ)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Yücel, Y. (1988). *Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Kaynaklar -Kitâb-i Müstetâb- Kitabu Mesâlihi'l Müslimîn ve Menâfi'i'l-Mü'minîn- Hırzû'l-Mülûk*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

EK I:

Temliknâme Sûreti (BOA. ŞD. 308-60)

EK II:

Temliknâme Transkripsiyonu (BOA. ŞD. 308-60)

Temliknâme Sûretidir

Nişânı şerîf-i âlîşân-ı sâmi nezâret-i sultanî tuğra-yı garrâ-yı cihândârı iclâl-ı numâ-yı küşür kesânı memâlik-i sîtan-ı hakanî nakdı bi'l-kuvvetü'l-rabbanî ve minelü'l-mennanî hükmi oldur ki Çün ri'âyet ve ikrâm-ı meşayih ve zehâdü himâyet ve ihtiram suleha ve 'ibad ve müceb-i husul ve maksûd-ı murad ve ba'is-i sülûk tarîk reşad olmağın devam-ı 'ömür-i devlet ve ikbal ve kıyam-ı 'izzü sa'adet ve iclâlîm için fi'l-ğadr ve'l-îsâl ediyeten icâbet meali müdavemet ve iştiğal 'ale'l-husus ihrâz mesûban gaza ve cihad ve irşâd tabakat-ı 'asakîr-i ve ecnada sarf-ı işğal üzere olan sahib-i himem 'aliye ve taleb-i murâtıb samî hakkında aftab yedd-u ihsânım zuhur ve eş'ia ta'an lûtf-u firavanım sudûr bulmak adet-i hüsnen şehriyârî ve fa'ide-i müsahhin cihandârî ve bahtiyarîdır. Felizâlik hassaten du'acılarımdan olub nefsi Amid'de sakin olan rafîi tevki' refi'ü's-şâ'n hakanî ve nafil-i renc belîğ mevhibe 'unvan tacidarî iftîhâd-ı nefsi iken muhtarü'l-inkîbadü'l-vasiliyet men' esrar-ı ilahi matla'-ı envarûna menâhî salik-i mesâlik el-hüda malik-i memalik iltika mazhar-ı kuyudât rabb-ı vedûd Urmevî Seyyid Şeyh Mahmud edamallahû te'âla berakât enfasehu ile'l-yevm el-med'udun zahiri hal zühd-ü salâh ile meşhûr ve batını der'u takva ile me'mur bir 'azîz sahib-i temyîz olduğundan gayri ve inne'l-cennete taht'el-zilâl'ül-suyûf ve fahvâ üzere mensuban-ı gazadan hissedâr olmak ümidiyle ve cahid ve fi sebilüllâh hakk-ı cihada emri şerîfine rıza ve eda olub tarik-i ğazavat zahiriyede dahi sa'î ve ictihad ve vakî' olan şark seferlerine aşub gaza ve cihad etmek ma'nada olmağla iş bu sene 'umumine ... meşakk seferi ihtiyar ve Haseneta'l-lahi Te'ala erbâb-ı hilafetimle seferleyüb 'avn-ı rabbi kadîr ile teshîri müyesser olan kala-ı Revan'ın fethinde ve şehir-i Tebriz'in garet ü tahribinde ve sa'î pişman edüb din-i mübeyyen ve ciharyarınızın rızvanü'llah te'ala aleyhim ecmain uğruna sa'î cemil zahir ve aşikâr vücuh ile ri'âyet ve ihsanîma layık ve sezavar olub nefsi Amid'de bina eylediği medrese ve cami'inin vakfından müzayekası olmakla vücuh hayrata sarf ve vakf etmek üzere Amid kazasına tabî havass-ı hümayunum karyelerinden defterde Akçepazar Ka'bi nâm karyenin a'şar-ı şer'î ve cizye ispenç vesair külli ve cüzi mahsulat-ı 'örfiyesiyle kendüye temlik olunmak babında istid'âyı inayet etmekle rica ve istid'ası huzur-ı fa'is e'l-nurumda makbul ve vasil derece-i husul kalunub 'arzuhalî üzerine Seyyid Mahmud'a temlik edib verdim deyu hatt-ı hümayun sa'adet-i makrunum sadr olmağla mucebince iş bu mülknâme-i hümayun mevhibe verdim ve buyurdum ki ba'de'l-yevm zikr olunan Ka'bi karyesi me'muliye sınır ve hududu dahilinde vakî' olan arazi ve mezarî ve ziyâ ve müdafâ'a ve vadi u tilal ve sahra u cibalı ve ma'aden u ehcarı ve enhar u eşcârı ve 'öşr-ü ğallatı vesair hububatı ve rüsûm-ı ra'iyet ve çift u bennak ve 'avaid erbâb-ı emlak ve haraç-ı bağ u bostan ve 'öşrine ve künnan ve resm-i ağıl u duhan ve resm-i mahî u talaban ve hakk-ı mer'î ve otlak ve resm-i yaylak u kışlak ve resm-i arûsan ve asiyâb ve boyahâne ve hakk-ı ispenç ve tapuyu zemin ve 'öşr-i şîre ve resm-i meyve ve küvvâre ve karye-i mezbûrede olan cizye-i küfran ve yahud ve mal-ı ga'ib u maksud ve beytülmal-ı 'aam ve 'aded-i ağnam ve metrûkâtı yâve firari-i 'ibâd ve civarı ve resm-i cürm u cinayet ve bad heva ve niyabet-ı tayyarını vesair müteveccihanı ve 'amme-i hukuk-ı şer'îye ve rüsûm-ı 'örfiyesiyle ve bi'l-cümle tevabî' ve levahıkı ve muzafat ve murafıkı ile mima zükira evelem yuskar serbest-i mefrûzü'l-kalem maktûü'l-kadem müşarünileyh Şeyh Seyyid Mahmud zîde takvanın mülk-i mahzî ve hakk-ı sarfı olub neslen ba'de nesl ve feran ba'de asl ila en yerî's-allahu el-arza ve mîn aleyha fe hûve hayru'l-varisin enva'-ı vücuh mülkiyet üzere keyfemâyeşâ ve mutasarrıf ola dilerse sata dilerse de bağışlaya murad ediyorsa vakf eyleye ol bâbda cevahir asrâf-ı hilafet kâmurânî ve kevâkeb ber-vech-i saltanat ve cihanbânî yani benim evlad ve emcad ve devlet-i medar ve ensâb-ı a'kâb ve hişmet-i şî'arımdan ve vüzera-yı 'alî mikdar ve vükelâ-yı zevi'l-iktidarımdan ve mirîmirân arz-ı şân ve ümerayı namdarımdan ve a'yan-ı kâmkâr ve erkân-ı mu'adelet asârımdan ve defterdaran u mutasarrıfın emval ve ümena ve mübâşeret i'malden ve bakî ekabir u efazil ve bi'l-cümle-i 'âlî ve asafil ve gayri teva'ifden muhassılan hiç ahd-ı kâin menkâne ve keyf-i mâkân veçhen mine'l-vücûh ve sebeben mine'l-esbâb ve nev'-i mine'l-envâ'mâni' ve defi' ve rafi'-u menazî' olmaya ve dahl u ta'arruz kalmaya ve tebdîl u tağyir ve ta'til u takayyuzanıma her kim tebdîl ve tahrikine ve ta'til u tasarrufuna sa'y ederse ... ve yevmi'l-enfa' mal vela benune illa minallahi bi kalbin selîm nass-ı şerif femin beddle ba'dema sem'a fe innemâ ismihu alellezin yedlune innallahe semî'un 'alim muktezasınca 'aded-i mücrimin ve selk isminden olub darend-i şermesar ve melâm ve mazharı kahr u gazab rabbi'l-enam olalar şöyle bileler 'alamet-i şerîfime i'timad kılalar tahriren fî evâsît şehri cemâziye'l-evvel sene hams ve erba'ın ve elf min hicre men-lehü'l umur ve şerîf

1- El-muharrir fî haza el-hazâ el-kitâb vakî'-i bilâ sübut ve irtiyab hurrîre el-fakir ile'l-melikü'l-'Ali Mustafa bin el-veziru's-Sani

2- Mâ-hüvve'l mestur fî tayyi'l-kitâb 'ara-yı mine'l-sübut ve'l-irtiyab nahifetu'l-fakir ile'l-melikü'l-Kadir Musa bin el-vezir

3- El-muharrir fî haza's-sutur sahih bila-nakis ve kusur hurrirre el-fakir Hüseyin el-vezir

4- El-mezkûr fî zımın haza'l-'invan min't-temlik ve'l-deyni ve'l-ihsan sahih bila-ketm ve noksan nahifetu'l-fakir Mustafa

5- Ma-vaka'a fî haza em-menşuru's-Sultanî la-zale nafide-n bi'l-'avnu'r-Rabbani min't-temlik ve'l-hine ve'l-'atiye ve mine'm-mezari' ve'l-arz ve'l-kariye vaki' bila-reyib ve şek ve şubhe ve ena Fahreddin Mustafa tevki' 'amelehu-llahu taala bi'l-cenan-ı rukye

6- Ma-satar fihi'l-kalem ve zikir vaka'a 'indi bi-tariku'n-nazar ve'l-haber hurrirre el-fakir ile'l-melikü'l-kadir İbrahimu'l-Efendi

7- Ma ... fi haza'l-vesika vaka'a ala nusahu'l-hakika ketebehu el-fakir Mahmudu'l-Efendi

8- Ma-huve'l-mestur fî haza'm-menşur muvafiku'l-emr min lehu'l-emr fi'l-umur ve ena'l-fakir ile'l-melikü'l-ekrem Mehmed bin veziru'l-'azam

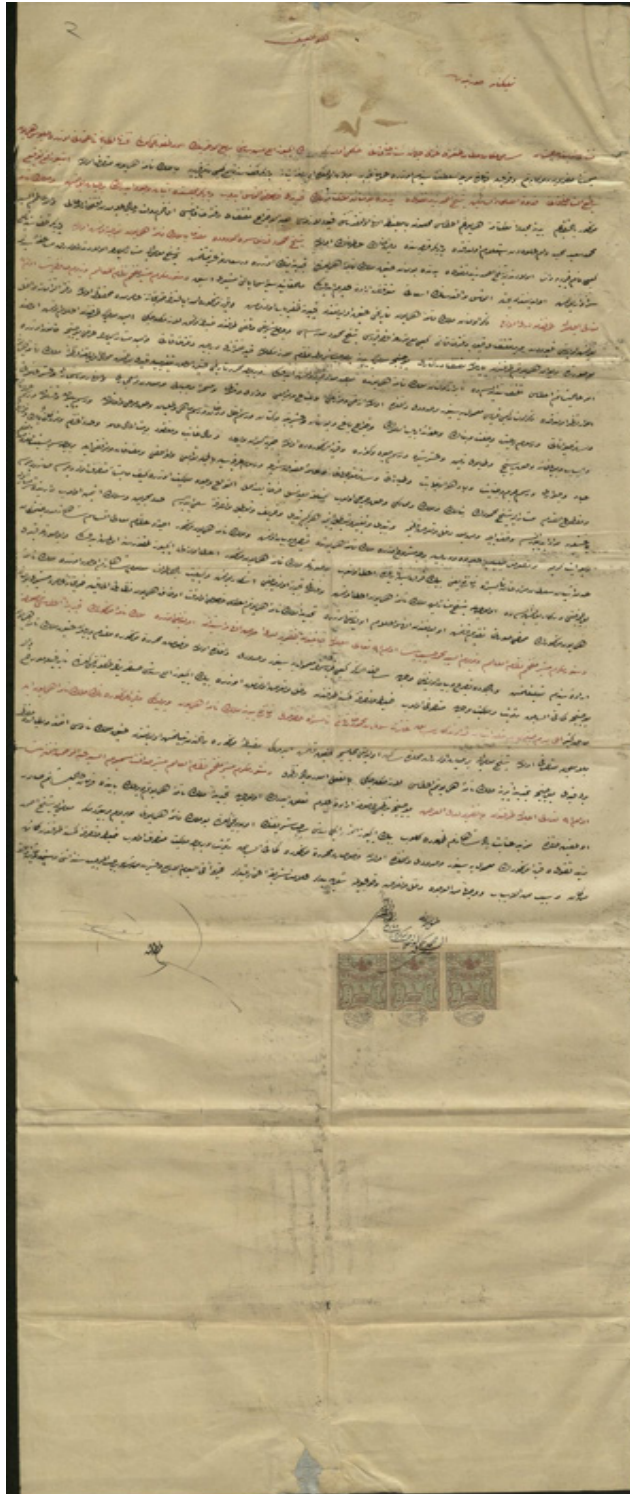
Karye-i mezbûre merhum ve mağfirün-leh Sultan Murad Han namser hazretleri nefsi Amid'de medfûn kutbü'l-'arifin Seyyid Şeyh Mahmud el-Urmevî kudsi sirrehû'l-'aziz hazretlerine hudud-ı mu'ayyenesiyle hatt-ı hümayun sa'adet mefrunlarıyla hibe ve temlik eder bâ 'aziz müşarunileyh dahi nefsi Amid'de bina eylediği medrese ve cami'inin ve vücuhu hayratına sarf ve vakf etmek üzere sadr eden hatt-ı hümayun sa'adet-i mefrunu şahane mucebince 'aziz müşarunileyhin vakfi olmak üzere defter-i icmalde mahallin tashih eylesin deyu varid olan emr-i 'âlî mucebince kayd ve tashih olundu. Fi evahir şehri reb'ü'l-ahir sene 1062.

Yekün						
ma'a mezra' ... mansur	... 340	Çiftlik Melik Ahmed Beg		Çiftlik ...Vezirim...		
Hasılat						
Hinta Kile: 7625 Kıymet: 38125	Şa'ir Kile: 4235 Kıymet: 12705	'öşrü ... Kile: 50 Kıymet: 750	Resm-i çift maslahatın aded: 2 Kıymet: 100	İspenç Kovan 340-8500	Aded-i Ağnam 1620	'öşrü Bostan 900
'Öşrü bostan çay 800	... 800	Resm-i Küvvare 200	Resm-i Arusan 120	Resm-i Küvvare...300	...100	Yekün 65920

Suret-i defter-i mufassal liva-ı mezbûr budur ki ba ferman-ı 'âlî nakl olundu. Tahriren şehri cemaziye'l-evvel li sene tis'a ve seb'in mi'eteyn ve elf.

EK III:

Temliknâmenin Tecdîdi (BOA. ŞD. 308-60)

EK IV:

Temliknâme Tecdidinin Transkripsiyonu (BOA. ŞD. 308-60)

Nişânı şerîf-i âlîşân-ı sâmi mekân-ı sultânî tuğra-yı garrâ-yı cihân sitân-ı hakanî hükmü oldur ki. Bin iki yüz elli beş senesi Rebîü'l-âhîrin on dokuzuncu günü tahte'l-taat-ı osmanî üzere cülûs-u hümayun meymenet-i mefrun mülûkanım vuku'yla ka'ide-i mer'iyeye-yi saltanat-ı seniyyem üzere 'umumen tecdid berat olunmakda olduğundan bina-ı Diyarbekir kazasına tabî' Ka'bi nam karyeye ba-mülknâme-i hümayun mutasarrif olan iş bu ref'-i tevki ref'ü'l-şân-ı hakanî kıdvetü'l-sulehâ ve salikin Şeyh Ahmed zîde takvahû yedinde bulunan mülknâmenin tecdidî hususu i'timas edub Diyarbekir meclisinde isbat-ı vücud ederek ber-hayat bulunmuş ve mülknâme-i mezkûr bi't-takdim yedine müceddeden mülknâme-i hümayunum i'tası mahallinden ba-mazbata inha olunmak da naşî kuyûd-u lazimesi bade'l-ihraç müktezayı defter-i hakanisi ikazım efahim-i devlet-i rical-i âlîyemden iftiharü'l-âli ve'l-azım es-seyyid Mahmud Sa'id muhibb dâme 'ulûvvuhudan isti'lam olduğunda Diyarbekir kazasından definhân atrnan olan Şeyh Mahmud Kuds-i sirrehu'l-vedûda mukaddema ba-mülknâme-i hümayun tevcîh olunmuş olan Diyarbekir kazasına tabî' Ka'bi nâm karyeye dair evladından Şeyh Ahmed zîde takvahû yedinde bulunan atik mülknâme-i hümayun tecdid etmek üzere Dersa'adetime 'azimetlenmiş ve şeyh mûmaileyh müşarünileyhin evladından olarak mesaiye-i seniyyeden serdar bulmuş olduğundan bahisle i'timas vak'asının i'safî mütevakıf irade-i 'âlîyem edüğü mülhakatıyla Sivas eyalet müşiri esbak düstûr-ı mükerrrem müşir-i müfehhem nizamü'l-'alem vezirim Hafız Paşa edâmellahu Teala iclâlehu tarafından der valalarına zikr olunan mülknâme-i hümayun tarih-i atik olduğundan kaydına zafer-i bâb olunmamış ve karye-i mezkûre Amid eyaletinin darbhâne-i 'amiremde mahfûz olan defter-i iltizamata dahil bulunmuş olduğu kuyûdun ve bir muktezayı kuyûd-ı defter-i hakanî Ka'bi ma'a mezra'-ı Kasır karyesi Şeyh Mahmud Medresesi ve Cami-i Şerîf Vakfı tarafından zabt olunmak lazım geleceği emin mumaileyh tarafından i'lam olunmuş olmağla bu surette divan-ı hümayun tarafından yazılan mukteza-yı derkenarı mucebince mumaileyh yedinde ber-mûceb şürût-û nizam lazım gelen kayd-ı iftirazı derciyle defter-i hakanî ve emin müşarünileyh 'arz mucebince kanûn üzere emr-i 'âlîşanım i'tası iktizasından ise de ibrâz olunan mülknâme-i hümayunda bazı mevad tahrir olunmuş edüğü ve ber-vech-i muharrer tarih-i atik olmak takribiyle kaydı bulmak mahal olduğuna nazaran mülknâme-i hümayun emrâr-ı nazar olduğunda zikr olunan Ka'bi karyesi me'muliyesindir ve hududu dahilinde olan arazi ve mezar'ı ve menâ'u murabî'î ve vadi u itlali ve sahra u cibali ve maden u ihcarı ve enharı u eşcarı ve 'öşr u gallatı vesair hayvanatı ve rûsum-ı ra'iyet ve çift u bennak ve avaid-i erbâb emlak ve haraç bağ u bostan ve 'öşr-ü penbe ve künnan ve resm-i ağıl u duhan, resm-i mahi ve taleban ve hakk-ı mer'a ve otlak ve resm-i yaylak u kışlak ve resm-i urusan ve asiyyâb ve boyahâne ve hakk-ı ispenç ve tapu-yu zemin ve 'öşr-i şire ve resm-i meyve ve küvare ve karye-i mezkûrede olan cizye-i küfran u yahud ve mal-ı ğaib u maksûd ve beytül-mâl a'mme ve aded-i ağnam ve metrukatı yave firari-i ibâd ve civarı ve resm-i cürm u cinayet ve badheva niyabet u tayyarını vesair müteveccihanı ve amme-i hukuk-ı şer'î ve rûsum-ı 'örfiyesiyle bi'l-cümle tevvab'î ve levahıkı ve muzafatı ve murafıkı ile ber-vech-i serbest mefrûzü'l-kalem ve maktûü'l-kadem müşarünileyh Şeyh Mahmud'un binalık ve mülk-ü memaliki ve hakk-ı sarihi olub neslen ba'del-nesl fer'an ba'de'l-asl enva'î vücûh mülkiyet üzere keyfemâyeşâ mutasarrif ola dilerse sata ve dilerse bağışlaya murad ediyor ise vakf eyleye ve min-b'ad dahl ve ta'arruza kalınca ve tebdîl u tağayyür ve ta'til etmeye her kim tahrif u ta'til ve tasarrufuna sa'î ederse aded-i mücribin ve selk etmiş olub darende şer mesar ola divan-ı kerîme ve nüfus-u celileye 'ilave ve dereceyle vech-i meşrûh üzere mülknâme-i hümayunda tasrih ve beyan olunmuş ve mülknâme-i hümayun mezkûr ecdâd-ı i'zam me'ali ensam-ı şahanemden cennet-i mekân adet-i aşîyan Sultan-ı Murad Han tâbe serâhu zamanındacyani bin kırk beş tarihinde i'ta olunub bu suretle mülknâme-i hümayun mezkûr i'ta olunalı iki yüz dokuz sene olmuş edüğü ve bu suretle kaydı bulunmayacağı derkâr bulunmuş ise de ol-vechle şeyh müşarünileyh mülknâme-i hümayun i'ta olunmuş ve hilafı tecviz olamayacağı aşîkar bulunmuş ve keyfiyet bi'l-etraf malum-u şahanem olmak üzere mülknâme-i hümayun mezkûren münzi suretle takdim kılınmış olduğundan inha ve i'lam olduğuna üzere tecdiden mülkâamei hümayun i'tası hususu o'l-vakit evkâf-ı hümayun nezarete ilhakıyla darphâne-i amîre müşiri bulunan düstûr-ı mükerrrem müşir-i müfhem nizamü'l-'alem vezirim es-seyyid Mehmed Hüseyin Paşa edâmellahu Teala iclâlehu canîbinden bi't-takrir lede'l-'arz inha ve istidan olduğuna üzere mülknâme-i mezkûrun tecdiden i'tası hususuna irade-i seniyyeme ta'lif kılınmış ve balâda tasrih ve beyan olduğuna vechle salifü'l-zikr Ka'bi karyesine me'muliyeye sınır ve hudud dahilinde olan hususât muharrere-i mezkûre mukaddem verilen 'atik mülknâme-i hümayun mucebince kemâfi's-âbabık ru'iyet ve mülkiyet vechle mutasarrifî olub zabt-ı tasarrufuna kimesne tarafından dahl ve ta'arruz olunmak üzere bin iki yüz elli senesi Saferinin dokuzuncu günü

tarihiyle muvarreh valid macid ... cennet-i mekân halid-i isbat hüdâvendigâr sâbık 'izzet-i sultan Mahmud Han tâbe serâhû hazretleri zamanında yedine mülknâme-i hümayun verildiği ve karye-i mezkûrenin mülknâme-i hümayun ile bila mu'accele mutasarrıfı olan şeyh mumaileyh ber-hayat olarak mahallinde sakin olduğu meclisçe tahkik kılınmış edüğü mazbata-ı mezkûre me'alinden tebeyyünlenmiş olunmuş olduğundan 'atîk-i mülknâmesi ahz ve battalda hıfz birle kaydı mucebince tecdîden yerine mülknâme-i hümayun i'tası lazım geleceği bi'l-fi'il umûr-u maliye nazırı düstûru mükerrrem müşir-i müfehhem nizamü'l-'alem müşir sadakat semirim es-seyyid Abdurrahman Nafiz Paşa edâmellahu Teala iclâlehu tarafından bi't-takrir lede'l-'arz mucebince tanzimi hususu irade-i 'âlîyeme te'allük ederek o'l-vechle tecdîden mülknâme-i hümayunum verilmek bâbında fermân-ı 'alışanım sadr olmağın hakkında müzeyyed u 'inayet bi'l-şahanem zuhuruma gelip bin iki yüz altmış iki senesi Receb-i Şerîfinin on birinci günü bu mülknâme-i hümayun verdum ve buyurdum ki mumaileyh Şeyh Ahmed zîde takvahû karye-i mezkûrun me'muliyesi sınır ve hududu dahilinde olan hususât muharrere-i mezkûre kemâfi's-sâbık ru'iyet ber-vech-i mülkiyet mutasarrıfı olub zabt ve tasarrufuna kimesne tarafından kâinen mâkân ve sebeben mine'l-esbâb ve vechen mine'l-vücûh dahl ve ta'arruz vuku' bulmaya şöyle bileler 'alamet-i şerîfe i'timad kılalar. Tahriren fi'l-yevmi'l-erba' ve eşrin min şehir-i Recebü'l-mürecceb sene isna ve ve sittin ve mieteyn ve elf.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).